

TOPKAPI SARAYI MÜZESİNDEKİ TÜRK KILIÇLARI ÜZERİNDE BİR İNCELEME

Ahat Ural BİKKUL

"Tüfek icat oldu mertlik bozuldu
Egri kılıç kında paslanmalıdır
Ok gıcirtısından kalkan sesinden
Dağlar seda verip seslenmelidir".

(KÖROĞLU DESTANINDAN)

Yukarıki kıt'a, silah tarihinde bir devrin kapanıp yeni bir devrin başladığını haber veriyor. Gerçekten, Avrupada derebeyliklerin kaldırılması, merkeziyetçi kıralıkların tçekkülü, yani Ortaçağ müesseselerinden Yenizamanlara geçiş, barutun ateşli silahlarda kullanılması ile sıkı sıkıya bağlıdır.

Dedelerimizin silahlar arasında en ziyade kılıca itibar ettikleri ve bunu çok ustalıklı kullandıkları tarihi bir hakikattir. Babür Şah diyor ki: "Küçük Han dayım garip tavurlu bir adamdı. Kılıcına hakim ve cesurdu. Silahlardan en ziyade kılıca itibar ederdi: çünkü dilli topuz, topuz, küçük topuz, aybalta ve baltadan biri isabet ederse, ancak bir yere tesir eder; halbuki kılıç isabet ederse, baştan ayağa kadar keser" ¹.

Baytarlık, binicilik ve avcılıktan bahseden bir eserinde Emir Hacib Aşık Tim ur der ki: "Silahlardan hiç biri kılıç kadar bütün vasıf ve meziyetleriyle tavsif olunamaz. Kılıç silahların hepsinden daha kesici olup onların başıdır. **Bir** kimse ister ata binmesini bilsin, ister bilmesin kılıç kullanır. Bir muharip ihtiyarladıktan sonra da izzet ve şerefinden ötürü, kılıç elinde

¹ Babür, Vekayi I, s. 109.

kalır; gençler ise şerefi, izzeti onunla kazanırlar. İnsanlar onun gölgesine - himayesine- sığınırlar. Karada, denizde, darlıkta, bollukta o sadık bir dosttur. Rüzgarlı havada mızrak gibi kullanılması zorlaşmaz yahut ok gibi hedefinin yanından geçmez. Binaenaleyh hiçkimse ve hiçbir silah kılıçtan müstağni kalamaz. Kılıç ziynetlerin en güzelidir" ². Peygamberimiz Hazreti Muhammed de "cennet kılıçların gölgesindedir." buyuruyorlar. Türk kavimleri nazarında kılıcın herhangi bir harp silahından çok daha mühim bir mevkii vardır. Onlar kılıçta tabiat üstü bir kuvvet görmüşlerdir.

SİHİRLİ KILIÇ - Attila'nın sarayına elçi olarak gitmiş olan Bizans elçisi Priskos, Hunların Garba taarruza geçmeden önce Attilanın bozkırda sihirli bir kılıç bulmuş olduğunu yazıyor ^{2a}.

AND TÖRENİNDE KILIÇ - M. Ö. I. yüzyılda Hunlar ile Çinliler arasında

² Emir Hacib Aşık Timur'un "Kitabi Tuhfet-al Mülük val-Salatin" adlı 253 sahifelik bu eseri Sultan I. Ahmet adına tercüme edilmiş olup Topkapı Sarayı Müzesi kitaplığı Hazine kısmı No. 415 te kayıtlıdır.

^{2a} N. P. Kondakov, Oçerki i zametki po istorii Srednevekevego iskusstva i kultüri. s. 11.

akdedilen karşılıklı dostluk andlaşması münasebetiyle şöyle bir tören yapılmıştır: Çin elçileri Çan ile Mın ve Hun hakarı Huhanyc ile boy başbuğları No - Suyırmağının doğusundaki Hun dağına çıkmışlar ve bir beyaz at kurban kesmişler. Hakan seferlerde kullandığı (en değerli) kılıcını eline alarak ucunu şaraba batırılmış ve bu andlı şarabı Yüeci Hanının kafatasından yapılmış bir kapla içmiştir. ¹ Bizans tarihçisi Menandros, Avar hakarı Bayan'ın bir kılıç önünde merasimle yemin ettiğini anlatıyor. Tuna Bulgarları bir kimseyi herhangi bir işe başlatacakları zaman bir kılıcı ortaya koyup onun üzerine andıçerlerdi ². **XIV.** yüzyılda tespit edilmiş olan Dede Korkut hikayelerinde Beyreğ'in Kafir kızına şöyle andıçtiğini görüyoruz: "Kılıcıma toğranayım ohuma sancılayım toprak gibi savrulayım sağlığla varacak olursam Oguz'a gelib seni helallığa almasam"³. Fatih Sultan Mehmet dahi Galata hıristiyanlarına verdiği ahidnamede kılıca yemin ederek derki: "Ben ki emir-i azam Sultan Murat Begin oğlu Padişah-ı muazzam ve emir-i azam Sultan Mehmet Begim. Halik-ı arz ve asüman namına, büyük Peygamberimiz Muhammed namına biz müslümanların mutakit olduğumuz Seb al-mesani namına, büyük babamın ve babamın ruhuna, oğullarımın namına, kuşandığım kılıç aşkına yemin ederim ki " ⁴.

Daha son zamanlara gelinceye kadar askerlerimiz arasında maruf olan bir yemin şekli de şöyle idi: bir tepsiye konmuş tuz, ekmek, kılıç, ve Kur'an üzerine

¹ Hyacinth, Sobraniye Sved 1, 78-79 dan naklen A. İnan, Eski Türklerde ve Folklorunda and. Ank. Dil ve T. C. Fak. Derg. VI sayı 4 den ayrı baskı s. 279. 1948.

² V. Beşevliyev, Proto-Bulgar Dini. Belleten IX, No. 34, s. 320-2 r. 1945.

³ Dede Korkut (Orhan Şaik Gökyay neşri) s. 35. 1938.

⁴ Y. E. Hoci, Sultan Fatih Mehmedin Galata ahalisine verdiği ahitname sureti. TOEM. No. 25 s. 52, 1330.

yemin ettirilirdi ⁵. Bundan başka Türkçede yemin etmek manasına gelen kılıç atlamak tabiri dahi vardır ⁶.

EVLENME TÖRENLERİNDE

KILIÇ- Sivas Türkmenlerinde güveyi düğün elbiseleri giydirilmek üzere düğün odasına götürülürken delikanlılardan biri ağzı dış tarafa ve ucu güveyinin başından bir karış yukarı olmak üzere yalın bir kılıç taşır ⁷. Hatayda gerdek gecesinde güveyi cemiyeti, önde kaside okuyan bir kaç kişi ve çiçekler, mumlarla süslenmiş iki kılıcın arasında güveyi ile sağdıç olmak üzere camiye yatsı namazına gider ⁸. Hatayda gelin hamamına götürülen gelin, ikisi ellerinde mum, ikisi ise çiçeklerle süslenmiş bir kılıç taşıyan dört kızın arasında olmak üzere hamamın büyük havuzunun etrafında üç defa döner ⁹. Birde şunu ilave edelim ki, evlenen bir subayı düğününde kılıç altından geçirme adeti, halen memleketimizin her tarafında caridir.

SENET YERİNE KILIÇ - A1ık-paşazade meşhur tarihinde şöyle bir hikaye anlatır:., Şeyh Edebalıkim Osman Gazinin düşüni tabir eyledi ve Padişahlığı kendüye ve neseb ve nesline muştuledi. Yanında Şeyhin bir müridi vardı. Kumral Dede derlerdi. Ol derviş aydar. Ey Osman sana padişahlık verildi. Bize dahi şükrane dedi. Osman Gazi Aydar: Her ne vakit kim padişah olanı sana bir şehir vereyim dedi. Derviş aydar - Bize bir kağıt vir imdi der. Osman Gazi aydar "Ben kağıt yazmak bilirmim ki benden kağıt istersin dedi. Amma atamdan bir kılıç kalmıştır sende dursun nişan. Beni Allahteala padişahlığa irgürirse benim neslim ol kılıcı göreler köyini almıyalar

⁵ Ahmet Rasim, Osmanlı Tarihi. 1, s. 503. 1326-1328.

⁶ Türkçe-Rusça lı'ıgat. s. 343, 1945.

⁷ Hamit Koşay, Türkiye Türk Düğünleri. s. 258, 1944.

⁸ Aynı eser. s. 291.

⁹ Aynı eser. s. 130.

diyu verdi. Şimdi dahi ol kılıç Kumral Dede neslindedir. Al-i Osmandan her kim ki padişah olsa ol kılıcı ziyaret eder"¹.

KILIÇ HAKİMİYET TİMSALİ-KILIÇ KUŞANMA - Osmanlı padişahları tahta çıktıklarında umumi biattan sonra kılıç alayı yapılır ki, bu padişahlığın ilanının başlıca merasimindedir. Sultan II. Murad padişahlığı haberini Amasyada aldıktan sonra maiyetindeki adamları ile birlikte Bursaya yaklaştığında, Yıldırım Bayazıtın damadı Şeyh Emir Buharı Hazretleri, ahali ile birlikte şehrin dışarsına çıkıp Sultanı karşılamış ve ona kılıç kuşatmıştır. Bu adet işbu tarihten itibaren Osmanlı padişahları tarafından icra olunagelmiştir. Hatta Fatih Mehmet, Akşemsettin Hazretlerinin eliyle kılıç kuşanmıştır. Yavuz Sultan Selimden itibaren Osmanlı Padişahları, eshab kılıçlarını ve ekseriya Hazreti Ömerin kılıcını kuşanmışlar ve kılıç alayı İstanbulda Eyüb-i Ensari türbesinde yapılmıştır².

HAKANLARA, BEYLERE KILIÇ ADI VERİLMESİ - Kaşgarlı Mahmut diyor ki: "Hakanlı Beylere ad verilerek "Kılıç Han" denir ki, kurduğu, düşündüğü işlerde kılıç gibi kesip atan bir hakan demektir. Şu parçada dahi gelmiştir:

Eren alpı okıştılar
Kıngır közin bakıştılar
Kamuğ tolmun takıştılar
Kılıç kınka küçün sığdı

Bir savaş sahnesini tasvir eden bu kıtayı bugünkü Türkçeye çevirirsek deniyor ki: Yigitler birbirini davet ettiler, öfkeli gözlerle bakıştılar, bütün, silahlarıyla savaştılar, - üzerinde, birçok kanın kuruması yüzünden - kılıç kına sığmaz oldu³. Müsteşrik Hautsma'nın kanaatına

¹ Aşıkpaşazade Tarihi (Ali Bey neşri) s. 7, 1332.

² Ahmet Rasim, adı geçen eser. 1 s. 91-92.

³ Divanı Lügat-it-Türk 1, s. 359 (Besim Atalay tercümesi).

göre Türklerde şahıslara kılıç adının verilmesi kılıç kültürünün bir hatırasıdır⁴.

KILIÇ ŞEREF SEMBOLÜ

Hükümdarlar birbirlerine ve muzaffer komutanlarına kılıç hediye ederlerdi. Serdar-ı Ekrem tayin olunan zat büyük bir alay ile otag-ı humayuna gider. Burada padişah, serdarın beline murassa veya hıymettar bir kılıç bağlardı⁵.

MAĞLUP DÜŞMANIN KILICI BOYNUNA ASILIR - Timuçin düşmanı mağlup edip beş altı bin kişiyi kılıçtan geçirdikten sonra, boyunlarına kılıçları ile kalkanları asılmış yetmiş Rus huzuruna getirilmiştir⁶.

Babür Şah diyor ki: "Devlet Han ile oğlu Ali Han da birlikte geldi. Bizimle vuruşmak için beline bağladığı iki kılıcını boynuna asmalarını emrettim. Biraz ileri getirdiler. Kılıçları boynundan almalarını emrettim"⁷.

TIMAR TEŞKİLATINDA KILIÇ - Vezir-i azam ve beylerbeğilerin tevcih ettikleri 5999, 4999, 2999 akçelik tımarlara kılıç tımarı adı verilir⁸. Bir tımar sahibi ölünce tımarın bir kısmı hükümet tarafından oğluna verilir ki, buna da kılıç hakkı denir⁹. Evinde ölen bir tımarlının ogullarının tımar alabilmeleri için kılıç kullanabilir yaşa gelmeleri lazımdır ki, bu hale, "kılıca yarar" denir¹⁰.

KILIÇ UZUNLUK ÖLÇÜSÜ - Tarihçi Naima, 10 10 (r 60 r) senesinde Karayazıcı isyanını bastırmaya memur Hasan Paşayı asiler öldürdükten sonra Paşanın paraşını kalkan ile, çuha, ipekli ve

⁴ V. Gordlevskiy, Gosudarstvo Selçukidov Maloy Azii. S. 56, 1941.

⁵ Ahmet Rasim, adı geçen eser. 1. s. 238.

⁶ H. Lamb, Cengiz Han. s. 36, 1931 (Ali Naci tercümesi).

⁷ Babur, Vekayi, 11, s. 9 293.

⁸ 1. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi. 11. s. 558. 1949.

⁹ 1. H. Uzunçarşılı, aynı eser. 11. s. 559.

¹⁰ 1. H. Uzunçarşılı, aynı eser. s. 561.

diğer kumaşlarını kılıç zirai ile ölçüp üleşdiler diyor 1.

KILIÇ İLE İLGİLİ ATASÖZLERİ - İş becerenin aş kutaranın, kılıç kuşananın. At binenin kılıç kuşanın.

KILIÇ OYUNU Ruhiyatçı Karl Gross oyun nazariyesinde der ki: çocuklarda oyun, mustakbel hayata hazırlık mümareseleridir. Biz de bu fikri bir parça genişletmek suretiyle diyebiliriz ki: bir milletin oyunlarında o milletin yaşayış tarzını, seciyesini hatta ideallerinin inikasını görebiliriz. Bugün yurdumuzun muhtelif bölgelerinde oynanan kılıç ve kalkan oyunu, ecdadımızın asırlarca kılıçla yaptığı savaşların oyun şeklinde bir devamıdır.

KILIÇLA SAVAŞ TALİMLERİ- Eskiler derler ki: "san'at bir çöpün altında, fakat çöp dağın altındadır". Evet bu dağ, ancak ömür tüketme bahasına yapılan mümareselerle yerinden kaldırılabılır. İyi kılıç sallamak dahi çok mümarese ve idman isteyen bir iştir. Emir Hacib Aşık Timur, yukarıda adı geçen eserinde kılıç talimlerine dair şu malômat veriyor: "kılıç ile vurmaya öğrenmek isteyen bir kimse suvari ise suvarinin yüksekliğinde, piyade ise piyadenin boyunda bir kamışı sağlamca toprağa diker, sonra işbu kamış sağ tarafında kalacak şekilde uzakça bir mesafeye gidip oradan atını dört nala koşturur ve kamışa yaklaşınca kılıcını kınından çıkarıp kamışı şiddetle keser. Her defasında bir karış kamış kesmek suretiyle yerden bir arşın yüksekliğinde kamış kalıncıya kadar bu hareketi tekrarlar. Kılıçla kamışı biçmekte tam meleke kesbedince beş adet ok alınır ve bunlar dahi süvarinin sağına gelecek şekilde onar arşın aralıkla toprağa sağlamca dikilir. Suvari atını son sür'atle koştururken okları, yelelerinin birer parmak aşağısından, muntazam bir surette keser. Bu işte de tam mümarese kazanınca iki sıra halinde ve onar arşın fasıla ile on

¹ Naima Tarihi, r. s. 296. 1147 (İbrahim Müteferrika neşri).

adet ok dikilir ve iki sıra arasından atı dört nala koştururken oklar sağlı sollu biçilir. Kılıçla vururken kolun bilek inaf: salı bükülmeli" ².

TÜRK KILICININ KISIMLARI-

Bir kılıç taban, balçak, kabza, ve kın olmak üzere dört kısımdan müteşekkildir.

TABAN - Bir kılıçta değişmeden, daima sabit kalan, yani ilk yapıldığı zamana ait kısmı tabandır, ki buna demren, timur, namlı adlar da verilir. Kılıcın diğer aksamı ise sonradan yenisiyle değiştirilmiş, binaenaleyh kılıcın yapıldığı devre ait olmayabilir.

Koleksiyonumuzda bu hususta birçok misal vardır. Mesela **XV-XVI.** yüzyıllara ait kılıçlara **XIX.** asırda yeni kabza, balçak ve kınların yapılmış olduğunu görüyoruz. Tabanın şekline göre kılıçlara düz kılıç (eski kayıtlarda buna meç kılıç deniliyor. Bak. Haz, D, 8), eğri kılıç, burma kılıç, çatal kılıç gibi isimler veriliyor.

DÜZ KILIÇ - Bazan tek, fakat ekseriya çift ağızlı, düz tabanlı kılıçtır.

Türk kılıçları arasında bu cins kılıcın yüzde nispeti çok mahduttur. Üzerinde Fatihin ismini taşıyan bir düz kılıcımız da vardır.

İĞRİ KILIÇ - Koleksiyonumuzda bunun başlıca iki nevini görüyoruz:

A - Tek ağızlı, eğri tabanlı kılıç, yahut İranlıların Şimşir yani arslan kuyruğu adını verdikleri şekildedir ki, bu cins taban eğri kısımdan itibaren uca doğru gittikçe incelik. Buna bu ismin verilmesine sebep istirahat halinde duran bir arslanın kuyruğunu andırmasındandır ³. Tabanı bu şekilde olan kılıçlar koleksiyonumuzda ancak % 1-2 nispetindedir.

B - Türk kavimleri arasında **VI-IX** inci yüzyıllarda Avarlarda, **IX.** yüzyılda Macarlarda ve diğer bütün Türk zürriyelerinde son zamanlara kadar devam eden

² Emir Hacib Aşık Timur, adı geçen eser. s. 178-179.

³ R. Zeller, Die persischen Vaffen. Jhb. des Bernischen Hist. Mus. **XI.** Jahrg. 1931. P. 3.

gelen kılıç tabanı biçimi iğri, bir ağızlı ve 1-2 kanoluklu yahut kanoluksuz, sırtının uçtan itibaren $1/3 - 1/4$ kısmı kılmalı ve ekseriya en geniş yeri dahi bu kılmalı kısmın başladığı mahmuzlu noktada olan taban şeklindedir. Koleksiyonumuzdaki kılıçların %95 tabanı bu biçimdedir.

BURMA KILIÇ - Taban şekli yılankavi olan kılıçtır; bu düz yahut iğri tabanlı olabilir. il. Sultan Bayazıd'a ait bir kılıç bu biçimin güzel bir örneğidir.

ÇATAL KILIÇ - İğri, tek ağızlı ve iğriliğin başladığı kısımdan itibaren çift tabanlı kılıçtır. Koleksiyonumuzda bu tip kılıçlardan ancak bir tane mevcuttur ki, o da üzerinde Abdi Paşanın adını ve 1141 tarihini taşıyan kılıçtır¹.

BALÇAK - Kılıç tutan eli, düşmanın kılıç darbesinden koruyan bir siper vazifesini görür. Kılıçlarımızda görülen başlıca balçak biçimleri şunlardır: kolları düz balçak (**XV.** yüzyıl), kolları düz ve başları yuvarlak balçak (**XV - XVIII.** yüzyıl), kolları kılıcın tabanına doğru kıvrık balçak, (çarkifelek kanadı şeklinde balçak **XVIII. XIX. y.** yüzyıl).

KABZE - Kılıçlarımızda kılıç kuyruğunun, tabanı ile üç şekilde bulunduğu görülüyor:

a - Kılıcın kuyruğu, tabanı ile bir zaviye teşkil edecek şekilde iğridir;

b- Kılıç kuyruğunun alt kenarı taban istikametinde uzuyor, üst kenarı ise taban ile zaviye teşkil edecek surette iğridir;

c- Kuyruk, düpedüz taban istikametinde uzuyor.

Kabze dahi kuyruğun bu üç durumuna göre şekil alır. **XV - XVI.** yüzyıllara ait kılıçlarımızda iğri kabze; sonraki asırlarda ise yarım iğri ve düz kabza hakimdir.

¹ Koleksiyonumuzda birde tabanın dip kısmında tabancası olan bir kılıç vardır. Divanı Lügat-et-Türk te bizde nümunesi bulunmayan "kılıç kamçı" nevi zikrediliyor. Divan bunu "içinde kılıç olan kamçı" diye tarif ediyor.

Kabzeler, harici şekilleri itibariyle yuvarlak, yahut köşeli, baş tarafları kabzanın elden kaymasına mani olacak şekilde çıkıntılı (mahmuzlu) yahut yuvarlak ve birçoklarında kılıcı bileğe takmak için ipdeliği vardır.

Kabzalar üzeri deri kaplı tahta, fil dişi, som (balıkdişi) gibi uzvi maddelerle yeşimtaşı ve diğer kıymetli taşlardan, altın, gümüş demir gibi madenlerden yapılmıştır. Tahta kabzalar zamanla çürüdüğünden ekseriya yenileriyle değiştirilmiştir. Onun için birçok hallerde eski asırlara ait kılıçlarda son asırlarda yapılmış kabzalara tesadüf ediliyor. Kabza kılıcın en ziyade süslü kısımlarından biridir. Koleksiyonumuzda murassa kabzalı kılıçlar da vardır.

Şekillerine ve yapılmış oldukları maddelere göre, kabzalara herhalde muhtelif isimler verilmiş olsa gerek. Mesela bunlardan bazıları :

"Yarma balık dişi kabza", "yarma ağaç kabza", yeşim yarma tuti burnu kabza, tuti burnu balık dişi kabza, yarma yeşim Kürdi kabza, (Hazine defteri No. 18) Süleymanı kabza (Topk. Sar. Arşivi Defter 1 127) badem som kabza (Topk. S. Müzesi Arş. D. 2624).

KIN - Tahta üzerine ekseriya deri (sahtiyan), nadiren kumaş (kadife), altın yahut gümüş kaplanmıştır. Ağızlık, çamurluk, askı halkaları ile bilezikleri de demir, yahut gümüştedir; aralarında cidden çok süslü, hatta murassa olanları da vardır. Ancak çok defa tesadüf edildiği üzere, kın da kabza gibi hazan kılıçla aynı devreye ait olmayıp daha muahhar zamanlarda yapılmış olabilir.

TÜRK KILICININ MEZİYETLERİ - Türk kılıcı kendi nevi arasında hiç şüphesiz, en mükemmel bir silahtı. **XVIII.** yüzyılda Türk askeri kıyafetleri hakkında eser yazmış olan bir İngiliz diyor ki: "Düz bir alet-i cariha münhasıran dürtmek ve tazyik neticesi olarak müessir olur. Binaenaleyh bunun tesiri isabet et-

tiği mahalle indirildiği zamana münhasırdır. Halbuki iğri olan bir aleti carihâ ise ağzını geri çekerken de tesirini gösterir ve kolun kuvvet ve gayreti ile kayar, hareket ve tesiri daha uzun olur. Binaenaleyh silahların meharet ve kuvvetle kullanılmaları kadar bunların keskinliğine ve çeliğine iyi su verilmiş olmasına inzimam eden şeklinin iğriliği sayesinde ihtimal Kölemenler, yaş pamuktan yapılmış bir yumağı adeta tereyağı parçası gibi kolayca kesebiliyorlardı¹.

İşbu biçim bir kılıç tabanı, uzun yüz yıllar zarfında savaşlarda edinilmiş devamlı tecrübelerin bir muhassasıdır. Macar arkeologlarından Istvan Kovacs, bu biçim kılıçların mekanizmasını aşağıdaki şekilde izah ediyor:

a - Kılıcın sırtının uçtan itibaren 1/3 ila 1/4 kısmını incelterek kılağılı hale getirmekle, kılıcın ucunun sikleti hafifletilmiş olur; binaenaleyh kılıcın ağırlık merkezi tabanın ucunda olmayıp aşağı kısmının takriben eğrilmiş noktasına düşer. **Bu** keyfiyet silahın tesir derecesini fevkalade arttırır.

b- Kılıcın yalnız suvariyeye karşı değil, aynı zamanda suvarinin binmiş olduğu ata karşı da müessir olabilmesi, kılıcın sırtının uc kısmının kılağılı olmasının ikinci sebebinin teşkil edebilir.

c- Kılıçla ileri doğru vuruşta, bizat suvarinin kendisi, kılıcı geriye doğru çekişte ise atının göğsü hedefi teşkil ediyor. Bu iki iş ise bir hamlede yapıyordu. Kabzanın tabanı ile bir zaviye teşkil etmesi de bu gayenin tahakkukuna matuftur. Hayvanın göğsünü yarmak için kılıcı çevirmeksizin, elin sadece bir mafsal hareketi kafi geliyordu.²

¹ XVIII. asırda Türk askeri kıyafetleri. s. 53, 1933. (İngilizceden tercüme eden Muharem Feyzi Togay).

² Laszlo Gy., A honfoglalo Magyar Nep Elete. s. 351-352. Budap. 1944.

KILIÇ DEMİRLERİNİN MENŞELERİ - Koleksiyonumuzdaki kılıçların demirlerinin menşeleri meselesini, şim dilik tayin edecek durumda değiliz. Belki ileride yapılacak mukayeseli laboratuvar çalışmaları bu ciheti aydınlatacaktır. Ancak taradığımız Hazine defterleri ile bazı diğer yazılı kaynaklardan edindiğimiz malmattan anlaşıldığına göre, bu demirler çeşitli menşelerden gelmiş olsalar gerek.³ Arşiv vesikalarında aşağıdaki kayıtlara tesadüf ediyoruz:

1) Karataban timurlu kılıç (defter No. 9479).

2) Karakılıç (H. D. No. 16, sene 1118; Edremit Şer'i Sicil D. sene 11151, 1229).

3) Karahorasan timurlu kılıç.⁴

4) Eski İstanbul demirli kılıç;

6) Diyarbekir demirli kılıç;

7) Eski Şam demirli kılıç;

8) Şam demirli kılıç;

9) Eski Mısır demirli kılıç;

10) Mısır demirli kılıç;

11) Horasan demirli kılıç⁵;

12) Kirmani demirli kılıç⁶;

13) Acem demirli kılıç;

14) Şeyhani demirli kılıç;

15) Hindi demirli kılıç;

16) Çintiyan demirli kılıç (Haz. D.

³ Topkapı Sarayı Müzesi arşivi Hazine Defterleri No. 19.

⁴ Bu "kara" sıfatı ile tavsif edilen kılıçların Türkler arasınca çok eski bir tarihi olduğu anlaşılıyor. "Eski Göktürkler sahasından Horasana demir levhalar, Karaçori ve bilgatekini denilen güzel kılıçların ihraç olunduğu malumdür. (Z. V. Togan, Umumi Türk Tarihine Giriş. s. 31, 1946. Dede Korkut hikayelerinde de " Kara pulad öz kılıcı çalmayınca Kırım dönmez" deniliyor. (O. Ş. Gökyay neşri) .

⁵ Daha XIX. yüzyılda Anadoluya Ortaasyadan Horasandan kılıç demirleri idhal ediliyordu (VI. Gordlevskiy, Gosudarstovio Selçukidov Maloy Azii. s. 114, 1941.

⁶ Dadaloğlu diyorki: Belimizde kılıcımız kirmani-Taşı deler mızrağımın tırmanı.

(Eflatun Cem, Halk Şiiri Antolojisi. s. 101, 1941).

No. 18, sene 1128).¹;

17) Daban²;

18) Frengi demirli kılıç;

19) Frengi alman demirli kılıç.

KILIÇ TEKNOLOJİSİNE AİT BAZI MADDELER - Bir çok diğer el sanatlarımızda olduğu gibi, kılıç imalini ait bilgiler de, ekseriya yazılmamış olduğundan, ustalarının ölümü ile unutulup gitmişlerdir. Kılıçlarımızın tabanları, kılıç yumurtası adı verilen 2-3 kg. ağırlığında 5-8 sm. kutru 8-12 sm. yüksekliğinde üstüvani demir külçeler dövülmek suretiyle vücade getirilirdi.

Kılıca su verilmesi, bilhassa çok mühimdir. Zira az su verilirse eğrilir, çok su verilirse kırılır; onun için tam kıvamında olması şarttır. Kılıçların uçtan itibaren iki karışlık kısmı bilhassa keskin olmalıdır³. Kemankeş Mustafa Aga kılıca su verilmesine dair şunları yazıyor⁴: "Benim kardeşim, sana temren, kılıç, yahut bıçağa verilen öyle bir su yazdım ki, bunu vaktiyle yapmışlar ve kimya gibi saklamışlar. Bugün ne bir temrencide, nede bir kılıççıda vardır. Ben dahi saklıyaktım; lakin hayır duanızdan mahrum eylemiyesiniz diye bunu if'ja ediyorum. Bu usulü ben bizzat tecrübe ettim. İşbu suyu yapmak için aşağıda cins ve miktarı yazılı maddeler birbiriyle karıştırılarak bir kaba konup tahammür etmek üzere kırk gün

¹ Çintıyan (Maras'ta) Bir türlü demir olup pala ve kılıç yapmaya yarar. (Hamit Zübeyir, Anadilden Derlemeler, s. 79). Burada sikkate değer bir cihet vardır ki, o da etnoğrafik bir maddenin tarihi kayıtlar ile de teyid edilmiş olması keyfiyettir.

² İyi cins kılıç demiri (Hamit Zübeyir, Anadilden Derlemeler, s. 88).

³ Hacib Aşık Timur, adı geçen eser. s. 177.

⁴ Kemankeş Mustafa Ağa, Okname, s. 32-33. Topk. S. Müz. Kitaplığı Haz. fr28.

II. Beyazıt zamanında türkçeye çevrilmiş olan "Silahlı orname" adlı eserin 17. sayıfesinde, kılıca su verilmesine dair şu malumat vardır: Kılıç demirinin zehirli olması arzu ediliyorsa eşek yahut katır sidiği ile su verilmelidir". Topk. Sar. Müz. Kitap!.

güneşte bırakılır. Sonra mezkur kap ateşe konularak rakı taktir edilir gibi imbikten geçirilerek damla damla toplanır. Bu şekilde elde edilen suyun bir okkası bir kılıca su vermeğe kafi gelir. Bir okkası bin altın değer. Bu sudan su verilmiş kılıç ile bir cebeye (zırha) vursan paramparça eder. Reçetesi şöyledir"⁵.

Miktarı	Cinsi
1 okka	Sönmemiş kireç (Ca O)
1/2 "	Pelit külü (Valonet gland)
1/2 "	Bevrek-ül Ermeni (Na CO-Soda)
1/2 "	Cenkar (Bakır çalığı)
1/2 "	Sarı zırnıh (As S - Arsenik Sülfür)
"	Yaban soğanı suyu (Alium Sativum)
2 "	Turp suyu (Raphanus sativum)
"	Katran (Goudron)

KILIÇLARIMIZA KRONOLOJİK KISA BİR BAKIŞ - Türk kılıç koleksiyonunun en eski parçası Fatihin adımı ve 855 (1451) tarihini, en yenisi ise Sultan Reşadın ismini taşımaktadır. Bu suretle koleksiyonumuz beş asırlık bir devreyi içersine alıyor demektir.

ÜZERLERİNDE OSMANLI SULLARININ İSİMLERİ YAZILI OLAN KILIÇLAR - Koleksiyonumuzda Fatih Sultan Mehmedin 6; II. Bayazıtın 6; Yavuz Selim'in 1; Kanuni Süleymanın 29; III. Murad'ın 2; III Mehmed'in 4; II. Osmanın 1; IV. Murad'ın 2; III. Selim'in 4; II. Mahmud'un 2; Abdülmecid'in 1; Abdülaziz'in 2; II. Abdülhamid'in 4; Mehmed Reşad'ın 2 kılıcı bulunmaktadır.

TÜRK KILICCI USTALARI - Bu güzel eserleri vücade getirmiş olan ustaların, isimlerinden başka, hayatlarına ait hiçbir malumata sahip değiliz. Yalnız

⁵ Reçetenin fenni terim, -c formüllerini Sayın Prof. Naşit Baylav'a borçluyuz. Kendilerine teşekkürlerimi sunarım.

Evliya Çelebide "Dimeşkihane" 'elen bahsederken "Sultan Muradı Rabiin kılıccı başısı Davut Usta mezkur dimqkihanede işlerdi" diye bir kayıcla tesadüf ediyoruz.¹

Elimizdeki kılıçlara nazaran ustalarını şöyle bir kronolojik tasnife tabi tutabiliriz:

KILICIN İMZASI	YAŞADIĞI YÜZYIL
Abdurrahman bin Sinan Mehmed-elMisri	XV. (son yarısı)
Hayrettin	XV. (son yarısı)
Hacı Sungur	XVI. (ilk yarısı)
Mehmed	XVI. (ilk yarısı)
Seyyid Bayram	XVI. (son yarısı)
Hacı Yusuf	XVI.
Hoşkadem	XVI.
Usta Hüseyin Hoşkadem	XVI.
Hacı Murad bin Hoşkadem	XVI.
Süleyman	XVII. yüzyıl
Mehmed	XVII.
Davut	XVIII. (son yarısı)
Ömer-el Bosnavi	XIX. (ilk yarısı)
Abdullah	XIX. son yarısı
Zülfikar	XIX.
Acemoğlu	XIX.
Mehmed-el Cevahir	XIX.
Zeki Mehmet	

OSMANLI SULTANLARINA AİT OLUP YAPANI BELLİ OLAN KILIÇLAR

Inv. No.	Kılıcın sahibi	Kılıccı ustasının imzası	Tarihi
92	il. Bayazıt	Amel-i Hayrettin	
384	il. Bayazıt	Amel-i Hacı ² Sungur	

¹ Evliya Çelebi, 1, s. 71. Bizim elimizde bundan çok sonralara ait, XVIII. yüzyılın sonlarından kalma, 194 (1780) ele yapılmış Davut imzalı ve Abdi Paşanın adı yazılı bir kılıç vardır ki, bunun başka bir Davut olduğu muhakkaktır.

² Sungur isminin bir birinden çok farklı imla şekilleriyle yazılmış olması dikkate değer. Burada üç ihtimal vardır:

Kanuni	Amel-i Hacı Sungur
Kanuni	Amel-i el-Hac Sungur
Kanuni	Amel-i el Hac Sungur ...
Kanuni	Amel-i Hacı Sungur
Kanuni	Amel-i Hacı Sonkur
2559 Kanuni	Amel-i el Hac Sonkur .. 957
10449 Kanuni	Amel-i Mehmet
473 Kanuni	Amel-i Hacı Yuusuf
478 Kanuni	Bayram 968
10467 Kamını	Amel-i Hacı Murad Hoşkadem
479 111. Murad	Amel-i Hacı Sungur ve Süleyman
2902 Abdülaziz	Amel-i Zülfikar
2898 Abdülhamit	Amel-i Acemoğlu

a) Aynı ustanın adının yazılışında dikkatsizlik edilmiş olabilir. Ancak bu ihtimal pek zayıftır.

b) Kılıccı ustaları kılıçlarına kıymet kazandırmak için meşhur bir Sungur ustanın adını kullanmış olabilirler.

c) Aynı adı taşımış muhtelif ustalar olabilir. Bu en kuvvetli bir ihtimaldir.

Hacı Sungur imzalı kılıçlardan biri il. Beyazıtın saltanatı (1481-1512) senelerindedir, binaenaleyh kılıcımız bu tarihlerde yapılmış olmalıdır. Yine Hacı Sungur imzalı ve 912 (1506) tarihli bir kılıcımız vardır. III. Muradın adını taşıyan kılıçlarclan elabiri Hacı Sungur ve Süleyman imzalıdır. III. Murat (1574-1595) saltanat sürmüştür. Bu suretle Sungur imzalı kılıçlardan eskisi (1481-1512) tarihleri arasında, en yenisi İse (1574-1595) seneleri arasında yapılmıştır. Eğer ilki 1481 de, sonuncusu 1574 te yapıldı ise arada 93 senelik bir müddet, eğer ilki 1512 de sonuncusu 1595 te yapılmış ise arada 83 senelik bir zaman vardır, biz bu ikisinin ortalamasını alırsak 88 sene eder. **Bir** kimsenin bu kadar uzun müddet sanatını icra etmiş olması varit değildir. Netice olarak şunu diyebiliriz ki, birbirinden farklı zamanlarda, Sungur adında muhtelif kılıccı ustaları yaşamıştır.

2772	Abdülhamit	Sani Mehmed- el Cevahir- Amel-i Zeki Mehmed
ÜZERİNDE SAHİBİ İLE YAPANI- NIN ADLARI YAZILI KILIÇLAR		
Inv. No. Sahibi Ustanın imzası		
2538	Sipahi Mehmet Paşa	Amel-i - el Hac Songur
498	Kethuda Meh- met Paşa	Amel-i Davut (sene 1194)
502	Alemdar Musta- fa Paşa	Amel-i Ömer- el Bosnavi (se- ne 1223)
3020	Şerif Osman Pa- şa Vali-i Bosna 1280	Amel-i Abdul- lah

ÜZERİNDE SADECE SAHİBİNİN
ADI YAZILI KILIÇLAR.

Inv. No. Sahibinin adı		
314	Mehmet bin Sinan	
501	Küçük Hüseyin Pş.	
4807	Ahmet Silahşoru Şehriyari	
5618	Ömer Ağa	

ÜZERİNDE SAHİBİNİN ADI İLE
TARİHİ OLAN KILIÇLAR

Inv. No. Sahibi Tarihi		
458	Kanuni	959 (1551)
461	Kanuni	940 (1533)
488	IV. Murad	1041 (1631)
5600	El-Hac Abdur- rahman	1140 (1727)
2895	il. Mahmut	1247 (1831)
2897	Abdülmecit	1272 (1855)

ÜZERİNDE SADECE USTASININ
ADI YAZILI KILIÇLAR

No. Ustanın imzası Tarihi		
	Amel-i Abdurrahman bin Sinan Mehmed el Mısri	884 (1484)
386	Amel-i Mehmet	
492	Amel-i Hacı Sungur	
5215	Amel-i El Hac Songur	
4782	Amel-i El Hac Songur	
4800	Amel-i El Hac Songur	

2567	Amel-i Hacı Sungur
2523	Amel-i Hacı Sonkır
4874	Amel-i Hoşkadem
4820	Amel-i Usta Hüseyin Hoşkadem
4824	Amel-i Hacı Murad Bin Hoşkadem
490	Amel-i Hacı Murad Hoşkadem
5150	Amel-i Davut
2562	Amel-i Mehmed
2914	Amel-i Acemoğlu

**KILIÇLARIMIZIN SANAT DE-
ĞERİ** - Kılıçlarımıza yalnız öldürücü bi-
rer silah nazariyle bakmamalıyız. Bunla-
rın arasında tenasüh, inhinalarındaki kıv-
raklık, üzerindeki bezemeler itibariyle cid-
den san'at eseri olan parçalar çoktur. Ha-
zine defterinden birinde "Şeyh hattı ile
ayeti kerime yazılı kılıç"¹ kaydına tesadüf ediyoruz. Bu kayıd bize şunu gösteri-
yor ki, bu kılıçların yapılmasında devri-
nin meşhur hattat, nakkaş, kuyumcu üs-
tadları, kılıccı ustaları ile işbirliği etmiş-
lerdir.

Dedelerimiz kullandıkları her eşya-
nın güzel olmasına ehemmiyet verdikleri
gibi, bilhassa silahların süslenmesine çok
dikkat etmişlerdir. Bunlarda çeşitli beze-
me unsurlarının yanında yazı hayli mü-
him bir yer işgal eder. **Bu** yazıların me-
tinleri Kur'andan ayetler, hadis, dualar
yahut manzum parçalardan herbiri silah
sahibinin hayat felsefesini ifade eder. İşte
(No. 4849) kılıcın üzerindeki şu beyit
Türkün dünya görüşünü ve serazad ruhu-
nu ne güzel aksettirmiş değil mi?

Ey gönül bir can için her cane min-
net eyleme

İzzet-i Dünya için Sultana minnet
eyleme

¹ Hazine Defteri No. 8, s. 8.

Dr. Bahaeddin Ögel'in Ank. Üniversitesi Dil
ve T. C. Fakültesi FĐergisi 1949 da "Türk Kılıcı-
nın Menşee ve Tekamülü Hakkında" adlı güzel bir
incelemesi çıkmıştır.

